

PINA

Ece Güler-Göktay

2011. Yönetmen: Wim Wenders, Katılanlar: Regina Advento, Malou Airaudo, Ruth Amarante, Pina Bausch, Almanya-Fransa /106'.

Dans mı? Ruhun bedenle birleşimi, aklın yürekle birleşimi sadece dans olamaz. Başka bir adı olmalı. İşte onun adı Pina'dır. Sayısız izlediğimiz dans gösterisinden, herhangi bir koreograftan herhangi bir eğitmenenden daha fazlası vardır onda. "İnsan olma" halidir bu. İnsanın kendi gerçekliğine tuttuğu aynadır onu değerli kılan. Anlarda gizlidir, küçük tesadüflerde gizlidir hayatın gerçekleri. Bu gerçekleri anlamlı kılan bazen bir kokudur bazen bir müzik bazen de yaratılan bir anın kısa bir karesi. İnsan olmanın gerçekliği üzerine kuruludur Pina'nın tüm koreografileri.

Pina Bausch'un koreografilerinde yemek yerken gazete okuyan bir adamı da bulabilirsiniz, ilk aşkı yaşayan bir genç kızın ürkekliliğini de, savaşı da görebilirsiniz bir balo salonunda ne yapacağını bilemeyen birinin şaşkınlığını da bir bebeğin annesi ile kurduğu ilk ilişkiyi de. Hangisi gerçek değildir?

Derse dansçıların hayatlarıyla, anılarıyla ilgili sorular sorarak başladığını, öğrencilerinin hissetmelerini, keşfetmelerini ve dansı içselleştirmelerini, hissederek yaratmalarını başka bir ifade ile zaten var olanı açığa çıkarmalarını istemesini dansçılarla yapılan röportajlardan öğreniyoruz. Dans yaratma aşamasında doğaçlamadan oldukça yararlandığı ve her dansçının kendini farklı durumlar içinde hayal etmesini istemesi koreografilerinde kullandığı en önemli çalışma yöntemi. Çıplaklık ya da kısmi çıplaklık onun koreografilerinin vazgeçilmez parçası.

Kullandığı mekân, kostüm ve dekorların uyumundaki incelik her gösterisinde ayakta alkışlanmasının bir sonucu olsa gerek. Pina'nın koreografilerinde aşkı, sevgiyi, mutluluğu, hüznü, paylaşmayı, ayrılmayı, birleşmeyi, dayanışmayı, kavgayı, kaygıyı, şiddeti, korkuyu hepsi tek başına anlatmaya yetecek küçük hareketleri var ve o küçük hareketler büyüyor usta yaratıcının ellerinde. Beden-dans ilişkisinden ziyade ruhların dansını sunar Pina. Kuşkusuz dansı sadece bedeni ile yapmıyor, müziği katıyor, mimariyi ekliyor, edebiyata yer veriyor, ünlü bir ressamın tablosunda anı durduruyor ve hepsinin bir arada olduğu yeni bir dünya kuruyor. İşte bu nedenle sayısız dansın yaratıcısı, mimarı Pina Bausch'un sanatı, akıllardan çıkmayan koreografileri pek çok sanatçıya ilham veren eserlerin de kaynağını oluşturuyor. "Pina"nın yönetmeni Wim Wenders'da onlardan biri.

Yönetmen Wim Wenders; Pina Bausch'un koreografilerini yaptığı gösterilerden kesitler, dansçıların kendi danslarından oluşturulmuş kısa danslar ve Wuppertal dansçılarının gözünden Pina Bausch'un öyküsünü üç boyutlu belgesel film tadında sunuyor seyirciye.

İlk olarak "Stravinsky'nin unutulmaz bestesi; "The Rite of Spring"; gösteri ile aynı adı taşıyan "Bahar Ayını" eşliğinde sahnenin tamamının toprak ile kaplı olduğu dansçıların kusursuz birlikteliği ve aynı zamanda ayrı ayrı bedenlerinin sınırlarını zorlayan bir performans niteliği taşıyor. Antik Yunan tragedyalarından hareketle hazırlanmış olan koreografi genç bir kızın kurban edilişi üzerine kuruludur ve tüm ritüeller Bausch'un muhteşem yaratımı ile anlam kazanır. Bir kurban seçilir ve kurban öldürülene kadar dans edilir. Bu ayın dansı tükenme noktasına varıncaya kadar ve "kurban etme eylemi" gerçekleşinceye kadar sürer.

Dansçıların bedenlerinde korkunun, endişenin, çaresizliğin tüm kodlarını görmek mümkün. Pina Bausch'a göre beden; cinsiyet, ırk, sınıfın toplumsallığını da ifade etmektedir (Raimund 2004:

240). Toplum tarafından içselleştirilmiş olan yüce erkek imgesi, kadınları adanmış kurbanlar olarak görür. Erkek şiddetinin ve erkek egemen toplum yapısını gözler önüne seren bu koreografide Bausch; grotesk bir biçim kullanmaktan kaçınmış bedenün güvensiz, içe dönük yapısını gözler önüne sermiştir.

Pina Bausch'un en ünlü koreografisi "Cafe Müller" sandalyeler ve masalar ile dolu bir odada gözleri kapalı dans eden kadınlar ve bu kadınlara yardım eden erkeklerin olduğu oldukça naif bir performans. Bireyin güvensizliği, güçsüz yanları ve korunmaya muhtaç yapısı, sevmeye ve sevilmeye duyduğu açlığa vurgu yapan Bausch'un bu koreografisi Yönetmen Pedro Almodavar'ın "Konuş Onunla" filminde de karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü performans Bausch'un "Kontakt Hof" adlı eserinin sahnelemesiyle kurulmuş. Bir dans salonunda yaşananları konu alan bu performansta dansçıların yan yana sıralanmış bir biçimde sahnenin önüne gelerek sanki dans etmek için eşlerini beklemiş gibi seyirciye yaklaşmaları, dişlerini, saçlarını göstermeleri ve mimikleri ile seyircilerle iletişim kurmalarını izliyoruz. Pina Bausch'un tiyatro ortamını eleştirdiği bu koreografisinde dansçılar; sanatçıların dünyasını mizahi bir biçimde taklit ederek geçit töreni sergilerler. Bausch; Brechtien tiyatrodan ödünç aldığı "montajlama" tekniğini bireyin kendini açığa çıkarma, saklama, toplumsal kabul, onay, şefkat arayışını sergilemektedir.

Wenders bu performansı bir balo salonunda dans etmek için bir araya gelmiş yaşlı, genç kadın ve erkekleri kullanım biçimi "nostaljik" bir hava yaratma isteminin bir parçası. Kadınların arzu nesnesi haline getirilişi vücutlarını ortaya çıkaran tuvaletler, yüksek topuklu ayakkabılar ile vurgulanmış. Zaman ve uzam algısı seyircinin performansçıları beğenme, arzu duyma, yaşanan yalnızlıktan bir an olsun kurtulma duygusu yaşatma isteği uyandırıyor.

Wuppertal Tanztheater dansçıların bireysel performansları ve Pina'nın kişisel gelişmeleri konusundaki yardımları, eğitmenliği, koreografileri yani insan olan "Pina"yı izliyoruz onlardan. Dansçıların onunla yaşadığı deneyimler ve bu deneyimlerin en sonucusu ve en acısı Pina'nın hastalığını öğrendikten bir hafta sonra gözlerini kapamasını gözyaşları ile aktarıyor seyirciye dansçıların ağzından. Her birinin "birey" olarak "kimse gibi olmadan" sadece kendilerini ortaya koydukları kısa performansları Pina'nın onları seçmekte ne kadar da haklı olduğunun bir göstergesi.

Son Pina Bausch koreografisi Vollmond ile noktalanıyor film. "Dolunay" anlamına gelen bu koreografide dansçıların suyun akışkanlığı içinde salınan bedenlerini izlemek mümkün. Pina Bausch'un gösterilerinde mutlaka en azından birine yer verdiği elementlerden "su" bu kez başrolde. Su içinde olan sahnenin bir kenarında kocaman bir kaya parçası. Ulaşmayı, aşmayı, özgürlüğü, sınırları kaldırmayı arzu eden ancak ne kadar istense de huzura, mutluluğa tam anlamıyla erişemeyen, gerçekleri su yüzüne çıkaramayan insan...

Filmi izlerken yönetmenin neden üç boyutlu bir belgesel-film yaptığını düşünmeden edemedim. Üç boyutlu olmasının altında yatan asıl sebebin Pina'nın "insana yakın olma" hali olsa gerek diye düşündüm. Film "Pina" için çekilmiş ancak çalışmalarından bir kaç görüntü ve bir iki kısa dansa görebiliyoruz sadece O'nu. Pina Bausch hakkında birşey öğretmiyor, Pina'nın başrolde olmadığı Pina için bir film yaratmak istemiş yönetmen. Pina'ya armağan bir film bu.

Gerek Pina'nın koreografileri olan danslar gerek dansçıların bireysel performansları arasında oldukça ustaca bir geçiş söz konusu. Yönetmen Pina'nın danslarındaki şifreleri çözmüş görünüyor. Aşk, nefret, şiddet, sevgi, korku, endişe seçmiş olduğu tüm gösterilerde mevcut.

Pina'yı farklı ve özel kılan detaylar yönetmenin gözünden kaçmamış. Gerek anlatım tekniği, gerek montajlama konusundaki ustalık Pina'yı yönetmenin sihirli ellerinde daha da büyütüyor. Tüm perde bir mottonun peşinde: Pina Bausch bir Yunanistan seyahati sırasında Yunan arkadaşıyla birlikte Çingeneri ziyarete gider. İnanılmaz bir şekilde karşılanırlar, her şey çok güzeldir. Herkes dans etmeye başlar. Pina korktuğu, utandığı, çekingen olduğu için dansa kalkmaz; oysa oradaki herkes mükemmel dans etmektedir. Pina, kafasının içindeki tedirginlikle, çekincelerle o kadar doludur ki, doğal davranmayı becerememektedir. Ama Çingeneriler herkesin dans etmesini, Pina'nın da dans etmesini istemektedirler. 11 yaşlarında küçük bir kız Pina'nın yanına gelir ve bir şeyler söyler. Yunan arkadaş Pina'ya çevirir kızın söylediklerini: "Dans et dans et... Yoksa yiter gideriz..."

Referanslar

Hoghe, Raimund. 2004. "Pina Bausch Tiyatrosu" *Folklor Dođru* (65): 240.